

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/152/2006

MIESZKAŃCY WSI I MIAST O SOBIE I SWOICH GOSPODARSTWACH DOMOWYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, PAŹDZIERNIK 2006

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2006 roku

Nasze badania ukazują, że w latach 1998–2006 w opiniach Polaków na temat wsi zaszły pozytywne zmiany. Przede wszystkim wyraźnie wzrosła atrakcyjność wsi jako miejsca zamieszkania¹. Poprawiły się także oceny poziomu życia na wsi (choć nadal miejski standard życia uznawany jest za wyższy) oraz innych warunków tam panujących. W opinii badanych egzystencja wiejska pod wieloma względami wypada lepiej niż miejska. Kojarzy się ona przede wszystkim ze zdrowym stylem życia, ale także z codziennym trudem i ciężką pracą. Życie na wsi, zdaniem większości badanych, jest też mniej nerwowe i mniej nacechowane pośpiechem, choć zarazem mniej interesujące, ale za to, według ankietowanych, znacznie rzadziej niż życie miejskie niesie ze sobą poczucie niepewności jutra.

W dziedzinie szans życiowych ludność wiejska postrzegana jest natomiast jako wyraźnie upośledzona w stosunku do mieszkańców miast. Dotyczy to możliwości samorealizacji i samorozwoju oraz dostępu do wysokiej pozycji społecznej i dobrego wykształcenia, nieco mniej krytycznie oceniane są tylko szanse ludzi ze wsi na osiągnięcie godziwego poziomu życia. Należy jednak podkreślić, że w porównaniu z rokiem 1998 odnotowaliśmy pewne zmiany opinii na korzyść wsi. Przede wszystkim poprawiły się oceny możliwości osiągnięcia przez ludność wiejską odpowiedniego standardu życia oraz – w mniejszym stopniu – wysokiej pozycji społecznej, a także zaspokojenia potrzeby samorozwoju i samorealizacji. Jedynie opinie o upośledzeniu szans edukacyjnych mieszkańców wsi się nie zmieniły².

Ponadto okazuje się, że obecnie – podobnie jak w latach 1993 i 1998 – społeczny wizerunek mieszkańców wsi jest pozytywny i znacznie lepszy niż wizerunek mieszkańców miast³. Ludzie żyjący na wsi najczęściej postrzegani są jako religijni i pracowici, większość badanych uznaje ich także za moralnych oraz życzliwych, a połowa – za szczerych. Pod tymi względami, a także gdy chodzi o hojność, są oni znacznie lepiej oceniani niż ludzie żyjący w miastach. Natomiast mieszkańcom miast znacznie częściej niż ludności wsi przypisuje się

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (194), 1–4 lipca 2006 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=950). Zob. komunikat CBOS „Czy chcemy mieszkać na wsi czy w mieście?”, lipiec 2006.

² Por. komunikat CBOS „Polacy o życiu na wsi i w mieście – opinie z lat 1998 i 2006”, wrzesień 2006.

³ Zob. komunikat CBOS „Społeczny wizerunek mieszkańców wsi i miast – opinie z lat 1993, 1998 i 2006”, październik 2006.

spryt (zaradność) oraz przede wszystkim dbałość o siebie. Jedynie w ocenie poziomu kultury obu zbiorowości nie odnotowaliśmy znaczących różnic. Na szczególne podkreślenie zasługuje też fakt, że również autoportret mieszkańców wsi jest znacznie lepszy niż autoportret mieszkańców miast.

W latach 1993–2006 utrzymały się również potoczne sądy o wsi i jej relacjach z miastem, na ogół mające dla wsi korzystny wydźwięk. Powszechnie jest przekonanie, że wieś jest ostoją polskich tradycji i dawnych zwyczajów. Większość badanych uważa też, że w sytuacjach kryzysowych wieś jest samowystarczalna gospodarczo i chociaż zawsze była dyskryminowana przez władze centralne, to obecnie w większym stopniu niż miasto jest beneficjentem integracji Polski z UE. Jednocześnie respondenci w większości nie zgadzają się z opiniami, że wieś oczekuje zbyt wiele pomocy od państwa kosztem mieszkańców miast, ale też, że jest wykorzystywana i pracuje na utrzymanie ludzi z miasta. Przede wszystkim jednak ankietowani powszechnie sprzeciwiają się twierdzeniom, że wieś jest ciemna i zacofana. Jedynie w sprawie wzajemnego zrozumienia między mieszkańcami wsi i miast zdania są podzielone, co *de facto* oznacza poprawę ocen, ponieważ jeszcze w roku 1998 (podobnie jak w 1993) przeważał pogląd o wzajemnym niezrozumieniu.

Warto też podkreślić, że w ciągu ostatnich ośmiu lat wśród osób dostrzegających istotne różnice między mieszkańcami wsi i miast umocniło się przekonanie, iż obie te zbiorowości stają się do siebie coraz bardziej podobne. Z perspektywy ostatnich trzynastu lat można też zauważyć zmiany opinii świadczące o stopniowym, choć bardzo powolnym upodabnianiu się społecznych wizerunków ludzi żyjących na wsi i w mieście.

Ostatnie opracowanie z cyklu poświęconego problematyce wiejskiej i miejskiej ma na celu ukazanie tego, co o sobie i swoich gospodarstwach domowych mówią sami mieszkańcy wsi i miast. Opiera się ono na informacjach skomasowanych z sześciu comiesięcznych sondaży przeprowadzonych od stycznia do czerwca 2006 roku i obejmujących w sumie 6156 respondentów (w tym 2286 mieszkańców wsi i 3870 mieszkańców miast). Uzyskane w ten sposób zbiorcze dane umożliwiają bardziej wnikliwą charakterystykę każdej z tych zbiorowości oraz ich wielowymiarowe porównanie.

Porównywane zbiorowości, tzn. mieszkańcy wsi (stanowiący 37% ogółu badanych) i mieszkańcy miast (63% ogółu) nieznacznie różnią się pod względem płci, wieku oraz stanu cywilnego. Wśród ankietowanych żyjących na wsi nieco więcej niż wśród mieszkańców miast jest mężczyzn oraz osób najstarszych, mających co najmniej 65 lat. W obu grupach

przeważają badani pozostający w związkach małżeńskich, częściej jednak można ich spotkać na wsi niż w mieście (63% wobec 58%). Natomiast wśród mieszkańców miast odnotowujemy dwa razy więcej niż na wsi osób rozwiedzionych lub pozostających w separacji (6% wobec 3%), a także żyjących w związkach nieformalnych, partnerskich (7% wobec 3%). Rodziny wiejskie są też znacznie liczniejsze. Z deklaracji wynika, że gospodarstwa domowe mieszkańców wsi znacznie rzadziej niż mieszkańców miast są co najwyżej trzyosobowe (42% wobec 61%), natomiast dwukrotnie częściej liczą one przynajmniej pięć osób (36% wobec 15%).

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne	Mieszkańcy wsi N=2286	Mieszkańcy miast N=3870
Płeć		
Mężczyźni	50%	47%
Kobiety	50%	53%
Wiek		
18–24 lata	15%	15%
25–34	18%	18%
35–44	17%	16%
45–54	18%	20%
55–64	12%	14%
65 lat i więcej	20%	17%
Stan cywilny		
Kawaler/panna	23%	25%
Żonaty/mężatka	63%	58%
Rozwiedziony(a), w separacji	3%	6%
Wdowiec/wdowa	11%	12%
Związki nieformalne, partnerskie, konkubinat	3%	7%
Wielkość gospodarstwa domowego (liczba osób)		
Jednoosobowe	7%	11%
Dwuosobowe	17%	24%
Trzyosobowe	18%	26%
Czterooosobowe	22%	24%
Pięcioosobowe	17%	10%
Sześćoosobowe	11%	3%
Siedmioosobowe i większe	8%	2%

Porównywane zbiorowości wyraźnie różnią się także poziomem wykształcenia – mieszkańcy wsi znacznie częściej niż ludzie z miasta zakończyli swoją edukację na poziomie szkoły podstawowej lub zasadniczej zawodowej (71% wobec 45%), a mieszkańcy miast częściej legitymują się wykształceniem średnim lub wyższym (55% wobec 29%). Różnice w wykształceniu przekładają się na zróżnicowanie pozycji zawodowej. Mieszkańcy wsi,

co rozumiały, znacznie częściej niż mieszkańcy miast są rolnikami (13% wobec 1%), natomiast rzadziej można wśród nich spotkać pracowników fizyczno-umysłowych, pracowników umysłowych niższego szczebla (4% wobec 12%) oraz przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji (3% wobec 8%).

Badani przez nas mieszkańcy wsi nieco rzadziej niż ludzie mieszkający w miastach deklarują, że pracują zawodowo (42% wobec 47%), jest też wśród nich więcej niż w mieście rencistów i bezrobotnych (26% wobec 19%). Na wsi też rzadziej niż w mieście zdarza się, że ludzie pracują zarobkowo w niepełnym wymiarze czasu lub dorywczo (4% wobec 8%). Obie zbiorowości nie różnią się natomiast pod względem odsetka zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, a także podejmujących prace będące dodatkowym źródłem utrzymania oraz otrzymujących rentę lub emeryturę.

Tabela 2

Wykształcenie, pozycja zawodowa, zatrudnienie	Mieszkańcy wsi N=2286	Mieszkańcy miast N=3870
Wykształcenie		
Podstawowe	40%	22%
Zasadnicze zawodowe	31%	23%
Średnie	24%	41%
Wyższe	5%	14%
Grupa społeczna		
Pracujący – ogółem, w tym:	42%	47%
- kadra kierownicza, inteligencja	3%	8%
- pracownicy umysłowi niższego szczebla	4%	12%
- pracownicy fizyczno-umysłowi	6%	10%
- robotnicy wykwalifikowani	9%	9%
- robotnicy niewykwalifikowani	5%	3%
- rolnicy	13%	1%
- pracujący na własny rachunek poza rolnictwem	2%	4%
Niepracujący – ogółem, w tym:	58%	53%
- renciści	12%	8%
- emeryci	21%	22%
- uczniowie i studenci	6%	8%
- bezrobotni	14%	11%
- zajmujący się domem i inni	5%	4%
Praca zarobkowa (na etacie, we własnym zakładzie lub gospodarstwie, prace zlecane)		
Pracujący		
- w pełnym wymiarze czasu	39%	40%
- w niepełnym wymiarze czasu	2%	5%
- dorywczo	2%	3%
Niepracujący zarobkowo	57%	52%
Praca (stała lub dorywcza) będąca dodatkowym źródłem utrzymania		
Regularna	4%	5%
Od czasu do czasu	14%	15%
Brak	82%	80%
Renta lub emerytura		
Otrzymuje	35%	34%
Nie otrzymuje	65%	66%

Mieszkańcy wsi mają znacznie gorszą sytuację finansową – dwukrotnie częściej niż mieszkańcy miast deklarują, że ich miesięczne dochody nie przekraczają 300 zł na osobę w rodzinie (18% wobec 9%), znacznie rzadziej też uzyskują dochody powyżej 500 zł *per capita* (25% wobec 44%). Charakterystyczne jest także to, że dwukrotnie więcej osób na wsi niż w mieście nie potrafi określić wysokości swoich miesięcznych dochodów (27% wobec 14%). Zapewne wiąże się to z tym, że rolnicy, którzy stanowią znaczącą część omawianej grupy, nie płacą podatków, nie prowadzą rachunkowości rolnej, a ponadto nie mają tak regularnego dopływu gotówki jak większość zatrudnionych w innych sektorach gospodarki.

Mniej zróżnicowane są natomiast warunki materialne gospodarstw domowych obu zbiorowości. Na wsi i w mieście przeważa opinia, że są one przeciętne, jednak mieszkańcy wsi nieco częściej niż ludzie żyjący w miastach oceniają je negatywnie (31% wobec 27%) i rzadziej uznają za dobre (22% wobec 30%). Podobnie kształtują się opinie na temat ogólnego poziomu życia rodzin, choć w obu zbiorowościach są one lepsze niż oceny sytuacji materialnej.

Tabela 3

Sytuacja finansowa i materialna gospodarstw domowych	Mieszkańcy wsi N=2286	Mieszkańcy miast N=3870
Dochody przypadające na jedną osobę w gospodarstwie domowym		
Do 300 zł	18%	9%
301–500 zł	16%	15%
501–900 zł	18%	23%
901–1200 zł	4%	11%
Powyżej 1200 zł	3%	10%
Brak dochodów	1%	1%
Trudno określić wysokość dochodów	27%	14%
Odmowa odpowiedzi	13%	17%
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
Złe	19%	16%
Raczej złe	12%	11%
Ani dobre, ani złe	47%	43%
Raczej dobre	15%	21%
Dobre	7%	9%
Ocena poziomu życia – jak się żyje rodzinie		
Bardzo złe	4%	4%
Źłe	18%	16%
Ani dobrze, ani źle	53%	48%
Dobrze	24%	29%
Bardzo dobrze	1%	2%

Pracujących zarobkowo mieszkańców wsi (960 ankietowanych) i miast (1838 ankietowanych) różni także to, w jakim sektorze gospodarki są zatrudnieni. Na wsi niemal co trzeci pracownik (31%) pracuje w prywatnym gospodarstwie rolnym, w miastach zdarza się to, oczywiście, sporadycznie (2%). Natomiast pracujący mieszkańcy miast częściej niż mieszkańcy wsi znajdują zatrudnienie w sektorze prywatnym poza rolnictwem (46% wobec 33%) oraz w instytucjach państwowych, publicznych (36% wobec 22%).

Należy też podkreślić, że mający zatrudnienie mieszkańcy wsi gorzej niż ci, którzy żyją w miastach, oceniają kondycję swoich zakładów pracy, gospodarstw – częściej określają ją jako złą (29% wobec 20%) lub przeciętną (32% wobec 28%), znacznie rzadziej oceniają ją pozytywnie (37% wobec 50%). Natomiast rzadziej niż pracownicy w miastach obawiają się utraty pracy w wyniku zwolnienia lub likwidacji, bankructwa firmy (33% wobec 38%), a częściej mają poczucie bezpieczeństwa zatrudnienia (61% wobec 57%). Wiąże się to zapewne z faktem, że rodzinne gospodarstwa rolne w zasadzie nie mogą zbankrutować i przestać istnieć, lecz jedynie zaprzestają produkcji rynkowej ograniczając swoje zadania do zaopatrzenia rodziny w żywność.

Tabela 4

Charakterystyka pracujących zarobkowo	Mieszkańcy wsi N=960	Mieszkańcy miast N=1838
Sektor zatrudnienia		
Instytucje państwowe, publiczne	22%	36%
Spółki właścicieli prywatnych i państwowych	14%	16%
Sektor prywatny poza rolnictwem	33%	46%
Prywatne gospodarstwo rolne	31%	2%
Ocena sytuacji w zakładzie pracy, gospodarstwie		
Bardzo dobra	4%	7%
Dobra	33%	43%
Ani dobra, ani zła	32%	28%
Zła	22%	15%
Bardzo zła	7%	5%
Trudno powiedzieć	2%	2%
Ocena stopnia zagrożenia utratą pracy (zwolnienia, likwidacji, bankructwa, zakładu, gospodarstwa)		
Bardzo poważnie liczy się z możliwością utraty pracy	10%	12%
Raczej liczy się z możliwością utraty pracy	23%	26%
Raczej nie bierze tego pod uwagę	31%	30%
Uznaje to za mało prawdopodobne	30%	27%
Trudno powiedzieć	6%	5%

Porównywane zbiorowości wyraźnie różnią się też w ocenie lokalnego rynku pracy. Ludzie żyjący na wsi niemal dwukrotnie częściej niż mieszkańcy miast twierdzą, że w ich miejscowości lub okolicy nie ma żadnej pracy (32% wobec 17%), nieco częściej też utrzymują, że trudno jest tam znaleźć jakiegokolwiek zatrudnienie. Z kolei mieszkańcy miast dwukrotnie częściej podkreślają, że na lokalnym rynku pracy jakieś zatrudnienie jest osiągalne, choć trudno o odpowiednie, zgodne z aspiracjami i potrzebami (34% wobec 17%).

Tabela 5

Opinie o lokalnym rynku pracy	Mieszkańcy wsi N=2286	Mieszkańcy miast N=3870
Ocena sytuacji na rynku pracy w miejscu zamieszkania lub okolicy		
Można znaleźć odpowiednią pracę	1%	1%
Można znaleźć jakąś pracę, ale trudno o odpowiednią	17%	34%
Trudno jest znaleźć jakąkolwiek pracę	48%	44%
Nie można znaleźć żadnej pracy	32%	17%
Trudno powiedzieć	2%	4%

Z autoidentyfikacji ankietowanych wynika, że mieszkańcy wsi i miast wyraźnie różnią się stosunkiem do religii. Ludność wiejska znacznie częściej niż miejska systematycznie uczestniczy w praktykach religijnych co najmniej raz w tygodniu (67% wobec 51%), wyraźnie rzadziej natomiast praktykuje sporadycznie – kilka razy w roku (12% wobec 21%) lub w ogóle nie bierze udziału w życiu Kościoła (4% wobec 13%). Natomiast autoidentyfikacje dotyczące wiary są zbliżone w obu zbiorowościach. Na wsi i w mieście zdecydowanie dominują ludzie uznający się za wierzących, ale warto zauważyć, że niewierzący (raczej lub całkowicie) stanowią 2% mieszkańców wsi, natomiast w miastach jest ich trzykrotnie więcej (6%).

Tabela 6

Autoidentyfikacje dotyczące wiary i praktyk religijnych	Mieszkańcy wsi N=2286	Mieszkańcy miast N=3870
Wiara		
Głęboko wierzący	13%	11%
Wierzący	84%	83%
Raczej niewierzący	2%	4%
Całkowicie niewierzący	0%	2%
Uczestnictwo w praktykach religijnych		
Kilka razy w tygodniu	7%	7%
Raz w tygodniu	60%	44%
Jeden lub dwa razy w miesiącu	17%	15%
Kilka razy w roku	12%	21%
W ogóle nie uczestniczy	4%	13%

Na wsi i w mieście odmiennie kształtuje się też zainteresowanie polityką, mimo że w obu zbiorowościach największą grupę stanowią ci, którzy interesują się nią średnio – śledzą jedynie główne wydarzenia na scenie politycznej.

Tabela 7

Zainteresowanie polityką i poglądy polityczne	Mieszkańcy wsi N=2286	Mieszkańcy miast N=3870
Zainteresowanie polityką		
Bardzo duże, uważnie śledzi prawie wszystko, co się dzieje w polityce	2%	4%
Duże, dość uważnie śledzi co się dzieje w polityce	8%	14%
Średnie, śledzi jedynie główne wydarzenia	46%	48%
Nikłe, niewielkie, umykają uwadze nawet ważne wydarzenia	23%	20%
Żadne – praktycznie nie interesuje się wydarzeniami	20%	14%
Poglądy polityczne		
Lewicowe	9%	16%
Centrowe	28%	29%
Prawicowe	28%	34%
Nieokreślone	35%	21%

Mieszkańcy wsi rzadziej niż mieszkańcy miast deklarują co najmniej duże zainteresowanie polityką, tzn. w miarę uważne śledzenie tego, co się w niej dzieje (10% wobec 18%), częściej zaś twierdzą, że w ogóle nie interesuje ich ta sfera życia (20% wobec 14%). Częściej też mają trudności z określeniem swoich poglądów politycznych (35% wobec 21%)⁴.

Podsumowując należy podkreślić, że porównywane zbiorowości różnią się pod wieloma względami. Ludność wiejska jest znacznie gorzej wykształcona, w jej skład wyraźnie rzadziej wchodzi osoby o wyższej pozycji zawodowej. Na wsi jest też nieco więcej niż w mieście osób niepracujących, szczególnie rencistów i bezrobotnych. Ludzie żyjący na wsi znacznie gorzej oceniają sytuację na lokalnym rynku pracy (w ich miejscowości lub okolicy). Mający zatrudnienie mieszkańcy wsi znacznie częściej niż mieszkańcy miast pracują w prywatnych gospodarstwach rolnych, natomiast rzadziej w sektorze prywatnym poza rolnictwem oraz w instytucjach państwowych, publicznych. W porównaniu z ludźmi żyjącymi w mieście bardziej krytycznie oceniają kondycję swoich zakładów pracy i gospodarstw, jednak mniej boją się utraty pracy i mają nieco silniejsze poczucie bezpieczeństwa zatrudnienia. Sytuacja finansowa, a także materialna gospodarstw domowych

⁴ Na wsi mniej osób niż w mieście określa swoje poglądy jako prawicowe (28% wobec 34%), mniej też uznaje je za lewicowe (9% wobec 16%).

wiejskich jest gorsza niż miejskich. Rodziny wiejskie są też zdecydowanie liczniejsze niż miejskie. Ponadto rzadziej ulegają rozpadowi – osób rozwiedzionych i pozostających w separacji mniej jest na wsi niż w mieście. Na wsi też mniej osób żyje w związkach nieformalnych, partnerskich. Ponadto mieszkańcy wsi w znacznie większym stopniu niż mieszkańcy miast przywiązani są do praktyk religijnych, mniej jest wśród nich osób niepraktykujących i niewierzących. Rzadziej natomiast niż ludzie w mieście interesują się polityką i rzadziej mają wykrystalizowane poglądy polityczne.

Z deklaracji ankietowanych wyłania się obraz mieszkańców wsi i miast pod wieloma względami zgodny ze społecznym wizerunkiem tych zbiorowości⁵. Wieś powszechnie uznawana jest przez Polaków za ostoję tradycji i w świetle przedstawionych wyników badań widać, że rzeczywiście taka jest – rodzina wiejska znacznie częściej niż miejska jest wieloosobowa, a więc wielodzietna i wielopokoleniowa, jest też bardziej trwała, mniej narażona na rozwody i separacje. Poza tym ludzie na wsi rzadziej niż w mieście żyją w związkach nieformalnych, pozamałżeńskich. Można więc – zgodnie ze społecznym wizerunkiem – przynajmniej w tej dziedzinie uznać mieszkańców wsi nie tylko za bardziej tradycyjnych, ale i bardziej moralnych. Przede wszystkim jednak ludzie żyjący na wsi postrzegani są przez Polaków jako bardziej religijni niż mieszkańcy miast i okazuje się, że rzeczywiście tacy są – według autoidentyfikacji, cechuje ich znacznie większe przywiązanie do praktyk religijnych.

Poza tym w opinii Polaków egzystencja wiejska jest w mniejszym stopniu niż miejska obciążona poczuciem niepewności jutra, co w dużej mierze koresponduje z odnotowanym w naszych badaniach faktem, że ludzie żyjący na wsi rzadziej niż mieszkający w mieście obawiają się utraty pracy (bo zazwyczaj mają dom i choćby niewielki kawałek ziemi, z którego mogą wyżywić rodzinę).

Całkowicie zbieżny ze społecznym wizerunkiem jest także wyłaniający się z deklaracji badanych obraz mieszkańców wsi jako zbiorowości znajdującej się w znacznie gorszym położeniu społecznym niż mieszkańcy miast, tzn. gorzej wykształconej, mającej mniejszy dostęp do wysokiej pozycji zawodowej i odpowiedniego standardu życia.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

⁵ Por. komunikat CBOS „Społeczny wizerunek mieszkańców wsi i miast – opinie z lat 1993, 1998 i 2006”, *op. cit.*